

WAT VIND JE VAN DE ROUTE?

Heb je feedback over de route? We horen het graag!

EEN BEELD ZEGT MEER DAN 1000 WOORDEN

Maak onderweg een foto en deel hem met ons!

#spreekwoordenroute
@studiospreekwoord
@bezoekdelangstraat

ACTIEVE FAMILIEROUTE DOOR KAATSHEUVEL

75 MIN

2,1 KM

DIT BOEKJE IS VAN:

MEER MET SPREEKWOORDEN?!

Bij Studio Spreekwoord zijn we dol op spreekwoorden! Spring jij ook een gat in de lucht? Op spreekwoordenpad.nl kun je andere spreekwoordenroutes vinden en leuke spreekwoorden-kleurplaten downloaden.

Deze route is ontwikkeld door Studio Spreekwoord. Het boekje wordt je gratis aangeboden en is mede mogelijk gemaakt door:

SPREEKWOORDENROUTE

Hi, ik ben
Sjors Sportief / Creatief.
Misschien ken je mij al!
Ik ga gezellig met je mee op
ontdekkingsreis door
Kaatsheuvel.

WAT IS EEN SPREEKWOORD?

Tijdens de route leer je over spreekwoorden (en uitdrukkingen). Spreekwoorden zijn een belangrijk onderdeel van de Nederlandse taal. Bij spreekwoorden worden altijd dezelfde woorden in dezelfde volgorde gebruikt. Het zijn uitspraken die een wijsheid bevatten en waarin 'figuurlijke' taal wordt gebruikt. Dat betekent dat we iets anders bedoelen dan dat er (letterlijk) staat.

Als je een spreekwoord voor het eerst hoort, snap je vaak wel de letterlijke betekenis, maar de figuurlijke betekenis is lastiger. Als je

INHOUDSOPGAVE

3	Welkom!
4 & 5	Plattegrond & stops
6 t/m 18	Stops en opdrachten
19	Code kraken
19	Colofon
20	Meer met spreekwoorden

bijvoorbeeld het spreekwoord gebruikt *twee vliegen in één klap slaan*, dan sla je niet letterlijk twee vliegen, maar je bedoelt dat je twee dingen in één keer regelt.

Spreekwoorden maken onze taal leuker! Dat ga je vandaag ervaren!

WELKOM!

Wat leuk dat je het centrum van Kaatsheuvel gaat verkennen met de spreekwoordenroute! In dit routeboekje geeft Sjors je leuke tips en leerzame opdrachten.

Door de route te lopen, ontdek je verhalen over Kaatsheuvel die je waarschijnlijk nog niet kende. Ook leer je op een grappige manier allerlei Nederlandse spreekwoorden.

Veel plezier!

STARTPUNT VAN DE ROUTE:
DE BIBLIOTHEEK, ANTON PIECKPLEIN

KLAAR VOOR DE START?

Je start de spreekwoordenroute bij de prachtige bibliotheek op het centrale plein in het centrum. Daar is stop 1 en leer je direct een interessant verhaal over turf. En superleuk: daar kun je jezelf - op het raam van de bibliotheek - opmeten en weet je *hoeveel turven jij hoog bent!*

DIKKE TURF!

Dat is geen scheldwoord hoor! 'Dikke turf' is een andere bewoording voor een 'dik boek'. Wist je dat je tot en met 17 jaar gratis lid kunt worden van de bibliotheek? Zo kun je allerlei 'dikke turven' en ander leuk leesvoer lenen!

KRAAK JIJ DE CODE?

Je krijgt het niet cadeau! Je moet iets voor het goede antwoord doen.

In het boekje vind je **13 stops**. Elke stop heeft een opdracht waarmee je **1 of 2 letters verdient**. Die letters noteer je bij elke opdracht én op bladzijde 19 van dit boekje. **Zo kraak je de code!**

En nu uit je luie stoel Sjors! Aan de slag!

PLATTEGROND

Scan de QR-code voor de digitale plattegrond.

DE ROUTE

... is 2,1 kilometer en duurt ongeveer 75 minuten als je onderweg de opdrachten maakt.

... de gele sterren ★ geven leuke korte tips voor onderweg.

... de groene sterren ★ vertellen je leuke tips voor als je extra tijd hebt of een andere keer op pad wilt.

VOOR IEDEREEN!

De route is rolstoel- en kinderwagenvriendelijk. Zo kan iedereen mee op avontuur!

ANTWOORDEN

Wil je de antwoorden checken? Scan de QR-code!

DE STOPS

★ KORTE TIPS VOOR ONDERWEG

	pagina	EXTRA TIPS! ★ VOOR ALS JE MEER TIJD HEBT
1 Bibliotheek Anton Pieckplein 3 Nog geen turf hoog zijn ★ Meet jezelf op de raam van de bibliotheek!	6	★ Loop eens binnen bij de bieb. Tot je 17 ^e jaar word je gratis lid! bibliotheekmb.nl
2 Attentiesteen oude klooster Gasthuisstraat 11, op de stoep vlakbij de oranje brievenbus De beste stuurlii staan aan wal	7	★ Zoek alle attentiestenen in Kaatsheuvel en Loon op Zand. deketsheuvel.nl
3 Huis met bijzondere gevel Gasthuisstraat 23 Iets verbloemen	8	
4 Bakkerij met klokgevel Gasthuisstraat 115 Dat is de kers op de taart	9	
5 Speeltuin Prins Bernhardplein Ondersteboven zijn van iemand ★ Voer spreekwoorden letterlijk uit in de speeltuin.	10	
6 Oude fabrieken Hoofdstraat 1 En nou een plavuis in de zon en uit de wend	11	
7 Parochiecentrum & Johannes de Doperkerk Hoofdstraat 34 & 36 Als haringen in een ton ★ Loop het steegje in voor een historisch beeld. ★ Zoek een aantal Maria gevelstenen.	12	★ Bezoek de Johannes de Doperkerk.
8 Attentiesteen oude raadhuis Hoofdstraat 77, tegenover 62 Zonder slag of stoot	13	★ Shop lokaal bij de leuke winkels in het centrum van Kaatsheuvel.
9 Monument Meester Schoenmaker Bij Hoofdstraat 64 Jezelf op de borst kloppen	14	
10 Jan de Rooijstraat Kruisning Jan de Rooijstraat, Hoofdstraat & Raadhuisstraat De bakens verzetten ★ Neem een kijkje in het Toeristisch Informatiepunt (TIP), Hoofdstraat 78, voor leuke Efteling items.	15	★ Bij het Toeristisch Informatiepunt (TIP) vind je volop tips voor activiteiten en routes in de regio. bezoekdelangstraat.nl
11 De vossenberg Plantsoen vossenbergselaan Zo slim als een vos ★ Voer wat vossenstreken uit in het plantsoen.	16	★ Loop verder de Vossenbergselaan in tot aan President Kennedyplein & leef je uit in het Freerunparcours!
12 Oude brandweerkazerne Anton Pieckplein 117 Iemand uit de brand helpen	17	★ Bezoek een leuk evenement in Kaatsheuvel. in-kaatsheuvel.nl
13 Het Klavier Anton Pieckplein 1 De sterren van de hemel spelen	18	★ Bezoek het Klavier voor een voorstelling of film. theaterinhetklavier.nl
	19	★ Bezoek Kaatsheuvel met carnaval. turfstekerslaand.nl

KRAAK JIJ DE CODE?

1

NOG GEEN TURF HOOG ZIJN

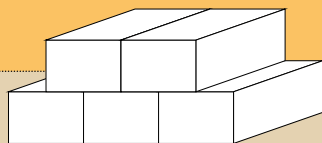
BIBLIOTHEEK
ANTON PIECKPLEIN 3

In de middeleeuwen had Kaatsheuvel iets wat veel geld waard was: veengrond. Uit die veengrond kon men namelijk turf maken; een belangrijke brandstof.

NOG GEEN TURF HOOG ZIJN

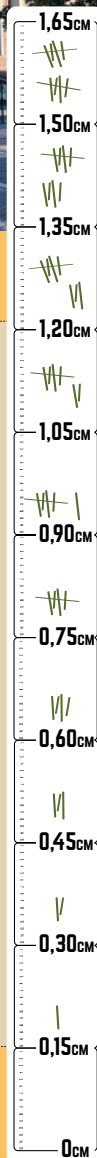
Het veen werd in ongeveer even grote blokken afgegraven om te laten drogen. Zo werd het turf. De kinderen die mee moesten helpen bij dit zware werk, kwamen vaak niet boven de hoge stapels met blokken turf uit. Zo ontstond de uitdrukking *nog geen turf hoog zijn*.

Een blok turf is ongeveer
45 cm (l) × 12 cm (b) × 15 cm (h)

DOE-OPDRACHT

Zoek Sjors op de ramen van de bibliotheek en meet hoeveel turven jij hoog bent! Noteer het aantal turven op het bord van Sjors hieronder.

OPDRACHT VOOR DE CODE

Nog geen turf hoog zijn gebruik je om aan te geven dat iemand...

- H. groot is.
- K. klein is.
- G. niet zo slim is.

codeletter 1

TURVEN

Om de blokken turf makkelijk te tellen bedacht men een systeem. Juist ja: turven!

VERVOLG ROUTE

Je gaat rechts van de bibliotheek de straat in, daarna ga je links en loop je met de bocht mee naar rechts: de Gasthuisstraat in. Zoek de attentiesteen aan de linkerkant van de straat, vlakbij nummer 11.

DE BESTE STUURLUI STAAN AAN WAL

Het spreekwoord *de beste stuurliu staan aan wal* komt uit de scheepvaart. Hier, in de Gasthuisstraat liep vroeger een belangrijke vaarroute: de turfvaart. Kun je het je voorstellen? Waar nu auto's rijden, was vroeger water.

DE TURFVAART

In 1396 liet Paulus van Haestrecht een turfvaart aanleggen. Hierdoor konden boten de blokken turf snel naar 's-Hertogenbosch brengen. Paulus was de heer van Loon op Zand en dus de eigenaar van de grond. Hij vroeg tol(geld) aan de boten en zo ontstond er een winstgevende handel in turf. Dat geld innen deed hij niet zélf: hij liet dat de boeren doen die hij langs de vaarroute liet wonen. Hij bleef als 'stuurliu' 'aan wal' en gaf anderen instructies.

Het spreekwoord *de beste stuurliu staan aan wal* kun je gebruiken als iemand een taak niet zelf uitvoert, maar vooral denkt te weten hoe het beter moet. De volgende keer als iemand jou een klus laat opknappen en zelf alleen maar toekijkt, kun je dus zeggen: "*de beste stuurliu staan aan wal!*" Oftewel: "*Als je het beter kan, doe het dan lekker zelf!*"

Wist je dat er in Kaatsheuvel een school staat die vernoemd is naar Paulus van Haestrecht? Het Van Haestrecht College! Je vindt deze school vlakbij stop 11 van deze route.

VERVOLG ROUTE

Loop verder de straat in naar Gasthuisstraat nummer 23.

2

ATTENTIESTEEN OUDE KLOOSTER
GASTHUISSTRAAT 11, OP DE STOEP
VLAKBIJ DE ORANJE BRIEVENBUS

KIJK UIT JE DOPPEN!

Oftewel: let goed op!
Voor deze stop heb je een attentiesteen nodig! Zet je speurneus op, dan kun je de speciale stoeptegels vast vinden!

Zo zag het klooster er vroeger uit.

Zo ziet een attentiesteen eruit. Je vindt er meerdere tijdens de route.

HET OUDE KLOOSTER

Toen het veen op was, werd de turfvaart in 1642 gesloten. Ook daarna bleef deze plek heel belangrijk. Waar nu het verzorgingstehuis staat, kwam een klooster en een nonnenschool. De fraters en nonnen die hier woonden zorgden voor de ouderen en gaven les op de Theresiaschool (in het gebouw links naast het oude klooster, op nummer 9).

OPDRACHT VOOR DE CODE

Op de attentiesteen vlakbij de oranje brievenbus kun je meer lezen over het klooster dat hier stond. Ook de naam. Hoe heette het klooster?

KLOOSTER

Deze letter heb je nodig voor de code!

3

HUIS MET BIJZONDERE GEVEL
GASTHUISSTRAAT 23

IETS VERBLOEMEN

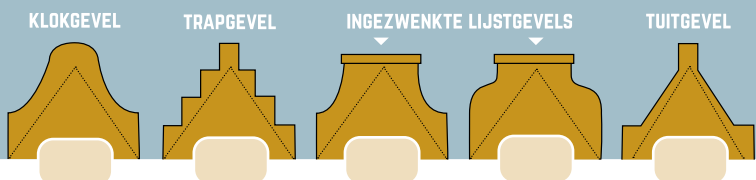
Je staat nu voor een huis met een bijzondere gevel. Men noemt deze gevel een *ingezwenkte lijstgevel*. Op de hoek van de Gasthuisstraat was je misschien al het eerste gebouw met een bijzondere gevel opgevallen. Je gaat er nog meer zien tijdens de route. Dit soort gevels komen veel voor in oude handelssteden. Doordat je ze in Kaatsheuvel ook veel ziet, weet je dat hier vroeger veel bedrijvigheid was!

EEN LUST VOOR HET OOG

Veel mensen vinden de huizen met een bijzondere gevel een *lust voor het oog*. Maar als je goed kijkt en aan de zijkant van zo'n huis met een bijzondere gevel staat, zie je dat ze ook *iets verbloemen*. Dat betekent dat je iets bedekt wat minder mooi is, bijvoorbeeld met bloemen. De gevels van deze huizen '*verbloemen*' dat het eigenlijk gewone huizen zijn met een 'normaal' dak.

- heel mooi

Hiernaast kun je turven welke bijzondere gevels je tegenkomt in deze straat.

OPDRACHT VOOR DE CODE

Op welk huisnummer in de Gasthuisstraat zie je een ingezwenkte lijstgevel?

DAM 46
AM 61
ER 81
ST 87

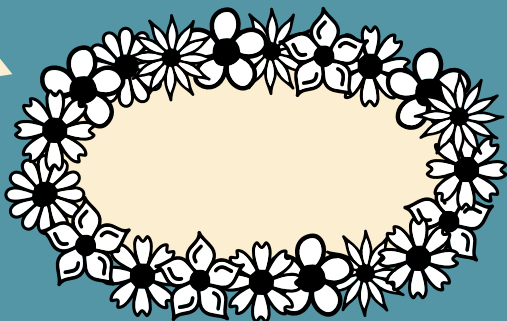

Extra: Als je de letters van de antwoordmogelijkheden in de goede volgorde zet, zie je in welke grote Nederlandse stad ook veel gebouwen met bijzondere gevels te zien zijn.

DOE-OPDRACHT

Iedereen verbloemt wel eens iets. Durf jij in de kring van bloemen op te schrijven wat jij wel eens verbloedemd hebt?

VERVOLG ROUTE

Je loopt door de Gasthuisstraat tot aan nummer 115: dat is de volgende stop.

4

BAKKERIJ MET KLOKGEVEL
GASTHUISSTRAAT 115

DAT IS DE KERS OP DE TAART

We hebben je helemaal naar nummer 115 laten lopen, want hier vind je de kers op de taart onder de bijzondere gevels!

DE KERS

De kers op de taart kun je hierbinnen letterlijk vinden, want je staat nu voor een bakkerij. Maar als je het spreekwoord *dat is de kers op de taart* wil gebruiken, hoeft dat niet over een taart met een kers erop te gaan. De 'kers' is beeldspraak en staat voor 'het hoogtepunt' of de 'bekroning': iets wat het helemaal afmaakt!

OPDRACHT VOOR DE CODE

Spreekwoorden zijn vaak al heel oud. Ze gaan vaak over dingen die vroeger belangrijk waren. Er zijn veel spreekwoorden over bakkers en lekkernijen. Hieraan kun je zien dat bakkers vroeger al een belangrijk en gewaardeerd beroep hadden.

Als je het spreekwoord af kan maken, heb je weer een letter voor de code.

ALS

BROODJES OVER
DE TOONBANK.

DOE-OPDRACHT

We zeggen ook wel eens *dat is de slagroom op de taart*. Dat betekent hetzelfde als *dat is de kers op de taart*. Als je het Sjors vraagt dan wil hij het liefst slagroom én een kers op zijn taart! Teken de kers op zijn taart.

Mmm... ik lust alles wel!
Wat vind jij het allerlekkerst van de bakker?

VERVOLG ROUTE

Loop iets terug en sla na Gasthuisstraat 107 rechtsaf de eerste straat in: de Koningin Emmastraat. Bij de eerste straat sla je linksaf de Monseigneur Zwijzenstraat in. Bij het speeltuintje is stop 5.

ONDERSTEBOVEN ZIJN VAN IEMAND

Je hebt al een flink eind gelopen. Omdat we *ondersteboven van je zijn*, laten we je hier even uitrusten. *Ondersteboven van iemand zijn*, betekent dat je iemand heel erg lief of aardig vindt.

VAN WIE BEN JIJ ONDERSTEBOVEN?

Dit spreekwoord kun je letterlijk doen. Hoe? Ga in het duikelrek ondersteboven hangen - of net als Sjors op je handen staan - en roep wie je leuk vindt.

OPDRACHT VOOR DE CODE
Wat kun je ook zeggen als je iemand heel leuk vindt?

Ik ben **OL** op je!

LEUKE DOE-OPDRACHTEN

Als je het leuk vindt, kun je in de speeltuin meer spreekwoorden letterlijk uitbeelden. Kies maar wat je leuk vindt om te doen. Vink af welke je hebt gedaan.

- EEN GAT IN DE LUCHT SPRINGEN** = heel blij zijn.
Hoe? Door heel hoog te springen.
- OVER DE BRUG KOMEN** = veel geld moeten betalen.
Hoe? Loop over één van de bruggen die je in de speeltuin vindt.
- OVER DE TOP GAAN** = iets erg overdrijven.
Hoe? Klim over het klimrek, zodat je 'over de top' gaat.
- OP JE TENEN LOPEN** = voor lange tijd hard je best doen.
Hoe? Loop op je tenen door de speeltuin.
- IEMAND EEN SCHOUDEKLOPJE GEVEN** = tegen iemand zeggen dat diegene iets goed heeft gedaan.
Hoe? Geef iemand uit je gezelschap een compliment.

VERVOLG ROUTE

Aan het eind van het veld loop je rechts de Julianastraat in richting de Monseigneur Völkerstraat. Bij de T-splitsing ga je links. Op het einde van de Monseigneur Völkerstraat is op de hoek de volgende stop.

JE HANDEN UIT DE MOUVEN STEKEN

Stee letterlijk je handen uit de mouwen en maak deze buurt zo nóg mooier? Het spreekwoord betekent dat je hard werkt. Hoe je dat kunt doen? Nou, door zwerfafval op te rapen en in de prullenbak te gooien.
Dankjewel!

EN NOU EEN PLAVUIS IN DE ZON EN UIT DE WEND

= stoeptegel

= wind

Vanaf de 18^e eeuw werden er in Kaatsheuvel veel schoenen gemaakt. Bijna elk huis had achter het huis een eigen fabriekje. Hier bewerkte men het leer (= leerlooien) of maakte men schoenen. Achter het huis van Hoofdstraat 1 en ook links daarvan, op nummer 3, zie je nog goed hoe die fabriekjes er uit zagen.

EN NOU EEN PLAVUIS!

In de fabriekjes was het vaak niet fijn om te werken. Een spreekwoord in Kaatsheuvels dialect is: *en nou een plavuis, in de zon en uit de wend*. Het is een klacht van fabrieksarbeiders die in de kleine, lawaaijige ruimtes, hard moesten werken. Tijdens hun werkdag kwamen ze niet veel buiten en ze verlangden erg naar een plekje om uit te rusten. Al was dat plekje maar zo klein als een stoeptegel, in het zonnetje en uit de wind. Net als eeuwen daarvoor in de turfwinning, moesten veel kinderen ook meewerken in de fabrieken. Dat was geen pretje!

DOE-OPDRACHT

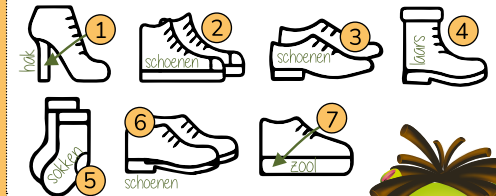
Er zijn veel spreekwoorden die met schoenen te maken hebben. In het korte verhaaltje hiernaast over Jantje die hier vroeger woonde, worden er 7 gebruikt. Er zijn alleen wat woorden weggelaten, kun jij ze op de goede plek neerzetten?

Wat zou Jantje graag in de van zijn buurling staan en er net als hij vandoor gaan. Durfde hij de stoute aan te trekken of was hij een held op ? Zijn broer nam hem vaak op de als hij weer eens klaagde over het harde werken: 'halve ' noemde hij hem dan. Jantje lapt dat maar aan zijn . Met lood in zijn gaat hij toch maar weer naar de fabriek.

OPDRACHT VOOR DE CODE

Lees het verhaal goed: waar werkte Jantje?

codeletter 6

LEUK WEETJE

Kenmerkend voor De Langstraat zijn de dorpen met huizen langs een 'lange straat'. De Hoofdstraat was één van de eerste straten in Kaatsheuvel. Hij was niet alleen lang, hij lag ook hoger: op een heuvel. Vandaar de naam Kaatsheuvel! Bij de kruising van de Hoofdstraat met de Sprangsestraat zie je nog steeds dat de weg omhoog loopt!

STOUTE SCHOENEN

Je liep net door de Monseigneur Zwijzenstraat. Deze straat is vernoemd naar bisschop Zwijzen die *de stoute schoenen aantrok*. Oftewel: hij deed iets waar veel moed voor nodig was. Hij zorgde ervoor dat kinderen die niet naar school gingen, hun katholieke communie niet mochten doen. Dat was kerkelijk gezien een bijzondere keuze, maar daardoor mochten veel kinderen weer naar school. Hierdoor nam het kinderarbeid sterk af!

Ik vind het leuk om stoute schoenen aan te trekken! Kun je mijn schoenen zo versieren dat je lef moet hebben om ze aan te trekken?

VERVOLG ROUTE

Volg de weg: loop de Hoofdstraat in richting het centrum. Links, op nummer 34, is stop 7.

ALS HARINGEN IN EEN TON

PAROCHIECENTRUM & JOHANNES DE DOPERKERK - HOOFDSTRAAT 34 + 36

LEUKE WEETJES

- * Men deed 3 jaar over het bouwen van de kerk.
- * De bouw mocht 140.000 gulden kosten, maar kostte uiteindelijk 168.000 gulden. Dat zou nu ongeveer €75.000 zijn; een koopje!
- * Voor de bouw van de nieuwe kerk gebruikte men veel stenen en spullen van de oude Waterstaatskerk.
- * De torens van de kerk zijn wel 60 meter hoog.
- * De kerk is 70 meter lang en 40 meter breed.

★ De kerk is van binnen ook erg mooi. Loop gerust eens binnen als de kerk open is!

HISTORISCH BEELD

Precies tegenover de kerk kun je een steegje in lopen. Dit geeft een typisch beeld van hoe het er hier vroeger uitzag: vanaf de Hoofdstraat liepen allerlei steegjes waar fabriekjes stonden. In dit steegje stond tot een paar jaar geleden het oudste huis van Kaatsheuvel.

VERVOLG ROUTE

Loop verder tot Hoofdstraat 77 (tegenover nummer 62). Voor dit gebouw vind je een attentiesteen: dat is stop 8.

OPDRACHT VOOR DE CODE

Het parochiecentrum hoort bij de kerk: er worden allerlei activiteiten georganiseerd. Bekijk het gebouw eens goed: **welk icoontje zie je NIET terug in de mooie glas-in-loodramen?**

codeletter 7

- S. stier
- B. bok
- U. uil

GEVELSTEENTJE

GELUK ZIT IN EEN KLEIN BOKJE STEENTJE

Je ziet bij veel voordeuren in Kaatsheuvel mooie gevelstenen met een afbeelding van Maria erop. Men geloofde dat ze geluk brachten. Kun jij er in de Hoofdstraat een aantal vinden?

ZONDER SLAG OF STOOT

Als iets *zonder slag of stoot* gaat, dan kun je dat letterlijk nemen: er zijn geen slagen of stoten uitgedeeld om iets te bereiken. Je zegt het als iets zonder problemen gelukt is en dus heel makkelijk ging. 'Slag en stoot' staat dus voor 'problemen'.

Wat zeker **niet** *zonder slag of stoot* ging, was de verhuizing van het raadhuis van Loon op Zand naar Kaatsheuvel. Er werden zelfs 150 soldaten voor ingeschakeld! Ondanks de tegenstand rondom de verhuizing, werd op de kruising schuin tegenover waar jij nu staat, het eerste raadhuis van Kaatsheuvel gebouwd. Je kunt er meer over lezen op de attentiesteen.

ATTENTIESTEEN 'OUDE RAADHUIS' HOOFDSTRAAT 77 (TEGENOVER NR. 62)

De leeuwen die op het dak van het eerste raadhuis stonden, staan nu bij de ingang van de raadszaal van het huidige gemeentehuis in het Klavier (stop 13).

codeletter B

OPDRACHT VOOR DE CODE

Het dorp Kaatsheuvel valt nog steeds onder de gemeente Loon op Zand. Ook de dorpen De Moer en Loon op Zand behoren tot deze gemeente. **Hiernaast zie je het gemeentewapen; als je weet wat NIET WAAR is, scoor je weer een letter!**

Tip: let op de cijfers in de antwoordmogelijkheden.

HET WAPEN VAN GEMEENTE LOON OP ZAND

- W** Het wapen werd pas in 1914, 100 jaar na het ontstaan van de gemeente in gebruik genomen.
- A** De 3 zwarte schoenmakershamers verwijzen naar de schoenindustrie.
- P** De 3 rode hoorns staan voor de familie van Horn; de eerste heren van Loon op Zand.
- E** Het wapen is in strijd met de heraldiek (wapenkunde): het schild is van goud en het schildhoofd van zilver: die 2 metalen mag je eigenlijk niet combineren.
- N** De 8 symbolen op het wapen verwijzen naar de 8 dorpen die bij gemeente Loon op Zand horen.

DOE-OPDRACHT

Ontwerp je eigen (familie)wapenschild! Bedenk wat jij belangrijk vindt en verwerk dit in je ontwerp.

VERVOLG ROUTE

Op de plek waar het gemeentehuis stond, staat nu een monument. Dit is stop 9.

9

JEZELF OP DE BORST KLOPPEN

Je weet inmiddels dat de schoenindustrie lange tijd heel belangrijk is geweest voor Kaatsheuvel. Rond 1860 kwamen er steeds meer machines, maar door geldgebrek en angst voor het onbekende, weigerden de mensen in Kaatsheuvel lang om ze te gebruiken. Toen ze dat uiteindelijk toch deden, ging het leerlooien en schoenen maken veel sneller. Dat was op zich natuurlijk heel fijn, maar *de keerzijde van de medaille* = de andere kant van het verhaal is dat veel mensen hierdoor hun baan kwijtraakten. Veel kleine fabriekjes sloten en andere fabrieken konden juist groter groeien en zich specialiseren.

Het standbeeld van de schoenmaker is hier in 1987 als monument geplaatst. Zo wordt men nog steeds herinnerd aan de rijke schoenindustrie van Kaatsheuvel.

MONUMENT MEESTER SCHOENMAKER BIJ HOOFDSTRAAT 64

JEZELF OP DE BORST KLOPPEN

Kijk eens goed naar het beeld: valt het je op dat de schoenmaker heel trots kijkt naar de laars die hij heeft gemaakt? Je zou hiervoor het spreekwoord *jezelf op de borst kloppen* kunnen gebruiken. Dat kun je zeggen als je trots bent op jezelf!

WAAR BEN JIJ TROTS OP?

K	E	R	K	K	L	O	O	S	T	E	R
B	I	E	B	L	A	A	R	S	D	F	R
R	T	H	E	A	T	E	R	R	U	T	S
T	U	R	F	V	A	A	R	T	I	E	J
R	R	Z	W	I	J	S	E	N	N	L	O
S	C	H	O	E	N	E	N	R	E	I	R
R	V	O	S	R	W	A	P	E	N	N	S
L	E	E	R	L	O	O	I	E	N	G	R

BIEB	KLOOSTER	THEATER
DUINEN	LAARS	TRURFVAART
EFTELING	LEERLOOIEN	VOS
KERK	SCHOENEN	WAPEN
KLAVIER	SJORS	ZWIJSEN

SCHOENEN & DE EFTELING
Wist je dat de Efteling een 'overblijfsel' is van de schoenindustrie? Je leest er meer over via de QR-code.

VERVOLG ROUTE

Loop de Hoofdstraat een stukje verder tot je bij een kruising komt.

DE BAKENS VERZETTEN

De bakens verzetten is een verkorting van *als het getij verloopt, moet men zijn bakens verzetten*. Het betekent dat als de omstandigheden veranderen, je andere maatregelen moet nemen. Het spreekwoord komt uit de scheepvaart, maar is zeker ook van toepassing op een man die hier vorige eeuw in oorlogstijd leefde: Jan de Rooij.

JAN DE ROOIJ VERZETTE DE BAKENS!

Jan de Rooij was een arbeider die hard werkte in één van de schoenfabrieken in de omgeving. In de Tweede Wereldoorlog werd hij een spion: hij deed alsof hij een boerenknecht was en ging werken op de boerderij waar de vijand overnachtte. Hij kon zo geheime informatie doorgeven zodat de Nederlandse soldaten wisten wanneer de Duitsers Heusden zouden aanvallen. Hij overleefde zijn heldendaad niet, maar hij had de weg vrijgemaakt voor de bevrijding van dit gebied. Hij *verzette de bakens* en werd 'de redder van Brabant' genoemd. Om hem te eren werden er straten naar hem vernoemd, zoals hier in Kaatsheuvel.

70

ERGENS DE DRAAK MEE STEKEN
Zie je dat beeld op de kruising? De inwoners van Kaatsheuvel steken er de draak mee en noemen het 'de drol'. Ergens de draak mee steken betekent dat je ergens grappen over maakt. Men denkt dat deze uitdrukking uit de legende van Sint-Joris en de draak komt. En daar is dan weer een supergave attractie van gemaakt in de Efteling!

OPDRACHT VOOR DE CODE

In de Tweede Wereldoorlog werd morsecode gebruikt om belangrijke boodschappen te versturen. De telefoonlijnen waren namelijk afgesloten en op de radio en in de krant was veel censuur. Misschien gebruikte Jan de Rooij ook wel morsecode!

Vertaal de morsecode zodat je weet hoe deze straat heette voordat het de Jan de Rooijstraat werd. En je hebt meteen weer een letter voor de code.

MORSECODE

A	.-	N	-. -
B	-...-	O	---
C	-.-.-	P	.-.-
D	.-.-	Q	.-.-.-
E	..	R	.-.-
F	..-.	S	...-
G	-.-	T	-. -
H	U	..-.
I	..--	V	...-
J	-. -.-	W	-. -.-
K	-.-	X	-. -.-
L	.-.-	Y	-. -.-
M	--	Z	---

TIP VAN SJORS

Als het Toeristisch Informatiepunt (TIP) op de hoek van de straat - Hoofdstraat 78 - open is, loop dan eens binnen. Je vindt er een aantal bijzondere Efteling-items uit het sprookjesbos. En je kunt er veel tips vinden voor activiteiten in de regio. Leuk voor de volgende keer!

VERVOLG ROUTE

Sla de Raadhuisstraat in en loop tot je bij een T-splitsing komt. Ga daar rechtsaf de Vossenbergselaan in en loop naar het parkje.

ZO SLIM ALS EEN VOS

Deze plek noemde men een *vossenberg*, omdat hier veel vossen leefden. Weet je nog dat er vroeger veel veengrond was in Kaatsheuvel? Een vossenberg is zo'n stuk veengrond: het ligt als een dikke spons op een natte onderlaag. Het ligt ook een stuk hoger; op een 'berg'. Daarin kunnen vossen makkelijk holen maken.

Door het afgraven van de natte veengrond, ging het onderliggende droge zand wat overbleef, stuiven. Vandaar de vele stuifzandgebieden, zoals je in de Loonse en Drunense Duinen ziet. De vos paste zich aan deze droge gronden en in de prachtige duinen leeft de vos nog steeds!

EEN VOS VERLIEST WEL ZIJN HAREN, MAAR NIET ZIJN STREKEN

Vossen zijn slimme, maar ook sluwe dieren. Zo pikken ze vaak holen van andere dieren zoals konijnen of dassen. Best gemeen! De uitdrukking *zo slim als een vos zijn* wijst hier op en kun je gebruiken als je iemand slim, maar ook een beetje gemeen vindt. Een ander spreekwoord met een vos is: *een vos verliest wel zijn haren, maar niet zijn streken*. Dat betekent: iemand verandert bijna nooit écht; je karakter blijft hetzelfde.

DE VOSSENBERG
PLANTSOEN VOSSENBERGSELAAN

DOE-OPDRACHT: VOSSENSTREKEN

Een vos kan wel 50 kilometer per uur rennen! En vanuit stilstand kan een vos wel 5 meter ver en 2 meter hoog springen! En dat terwijl hij maar ongeveer 40 cm hoog wordt. Doordat zijn vacht meekleurt in de seizoenen, valt de vos niet op in het landschap en is hij heel goed in verstoppertje spelen.

Kun jij net zo goed rennen, springen en verstoppertje spelen als een vos?

Dit plantsoen is perfect om wat 'vossenstreken' uit te halen!

Op het President Kennedyplein verderop in deze straat, is een Free-runningparcours! Superleuk om daar vossenstreken uit te halen!

OPDRACHT VOOR DE CODE

Er zijn ontzettend veel spreekwoorden over dieren. Zoals het onderstaande spreekwoord. Weet jij welke 2 letters er ontbreken?

Als er één **SCH** **P**
over de dam is, volgen er meer.

Het dier dat in het spreekwoord wordt genoemd, is een vrij bang dier. Het is ook zeker bang voor een vos! Het spreekwoord vertelt over dat als één dier (of mens) van de kudde (of een groep) iets durft, de rest het daarna ook wel durft. Kun jij een vossenstreek uithalen: kun jij iets gekes doen, dat de rest van de groep moet nadoen?

VERVOLG ROUTE

Klaar met vossenstreken uithalen? Loop terug naar de Raadhuisstraat: daar steek je over naar de Nieuwe Markt en het Anton Pieckplein. Als je op het plein aankomt, kijk dan om je heen of je kan ontdekken wat de oude brandweerkazerne is: dat is namelijk stop 12.

IEMAND UIT DE BRAND HELPEN

Wanneer je *iemand uit de brand helpt*, dan help je iemand die in de moeilijkheden is. Brandweermannen helpen natuurlijk soms letterlijk iemand uit een brandend huis. Maar er hoeft geen vuur aan te pas te komen wanneer je deze uitdrukking gebruikt! Je kunt ook zeggen dat je *in de brand* zit. Je bedoelt dan niet letterlijk dat je *in* het vuur zit, maar dat je in de problemen zit. 'Brand' staat in deze spreekwoorden dus symbool voor 'problemen'.

HOE HERKEN JE DE BRANDWEERKAZERNE?

Het gebouw is niet meer in gebruik als brandweerkazerne, maar je kunt nog steeds zien dat hier de brandweer zat. Bijvoorbeeld door:

- * De vele deuren: hier konden de brandweerauto's uitrijden als er brand was.
- * De hoge toren: hier hing men vroeger de linnen brandweerslangen te drogen na een brand.
- * De meldkamer bovenop de toren: hier had men goed uitzicht over het dorp.

OPDRACHT VOOR DE CODE

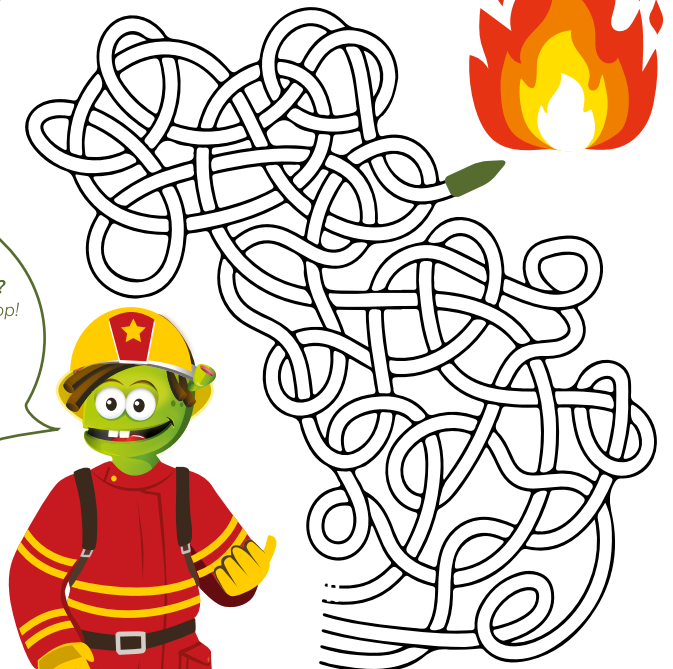
Kun jij me uit de brand helpen? De brandslangen zitten in de knoop! Met welke slang kan ik het vuur blussen?

OUDE BRANDWEERKAZERNE
ANTON PIECKPLEIN 117

DE BRANDWEER IN KAATSHEUVEL

Overall is de brandweer heel belangrijk, maar in Kaatsheuvel helemaal. Vroeger werden hier veel zwavelstokjes (lucifers) gemaakt; hierdoor ontstond er vaak brand in het dorp. En omdat er in de vele kleine schoenfabriekjes met lijm werd gewerkt, moest het vuur heel snel worden geblust om te voorkomen dat het hele dorp in lichterlaaie kwam te staan.

VERVOLG ROUTE

Op het Anton Pieckplein zie je het Klavier. Bij dit gebouw is de laatste stop!

DE STERREN VAN DE HEMEL SPELEN

Dit plein is vernoemd naar de beroemde tekenaar Anton Pieck. Je kent zijn naam en zijn ontwerpen misschien wel: hij heeft het sprookjesbos voor de Efteling getekend.

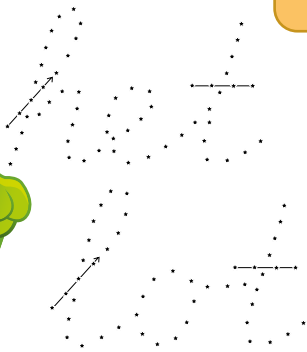
DE STERREN VAN DE HEMEL TEKENEN

Anton Pieck zal vast ook wel wat sterren in zijn ontwerpen hebben getekend, maar 'sterren' in de uitdrukking *de sterren van de hemel tekenen* zijn een metafoor (beeldspraak) voor het 'hoogst bereikbare'. Wat je dus eigenlijk zegt als iemand de sterren van de hemel tekent, is dat diegene fantastisch kan tekenen!

OPDRACHT VOOR DE CODE

Sjors wil weten *wat er in de sterren geschreven staat*. Hij heeft de sterren al getekend. Doordat jij **de lijnen tussen de sterren trekt**, weet je het antwoord op de vraag én verdien je de laatste letter voor de code. De 1e letter van het 2e woord heb je nodig.

codeletter 13

HET KLAVIER ANTON PIECKPLEIN 1

13

DE STERREN VAN DE HEMEL SPELEN

In het Klavier vind je behalve de bibliotheek, ook het gemeentehuis, een restaurant, een danszaal én een theater. In het theater worden vaak *de sterren van de hemel gespeeld*. Met andere woorden: de acteurs zingen en dansen daar op een hoog niveau. Zou jij op zo'n groot podium de sterren van de hemel willen zingen of dansen?

KLEUR DE STERREN VAN DE HEMEL

Heb je de spreekwoorden *speur- en kleurplaat van Kaatsheuvel al?* Je kan hem gratis halen bij de TIP (Toeristische Informatiepunt) en de bibliotheek. Of download hem op studiospreekwoord.nl

KRAAK JIJ DE CODE?

HI TURFKE!

HI SJORS!

Als je de code goed hebt, weet je hoe men elke carnaval wordt herinnerd aan hoe belangrijk turf was voor Kaatsheuvel. Je weet zo namelijk hoe ons dorp met carnaval heet!

Je krijgt het niet cadeau!

Noteer hier de 16 letters die je bij de 13 opdrachten verdient. Bij opdracht 3, 11 en 12 noteer je steeds 2 cijfers.

2	7	9	6	3	10	1	4	12	—
13	11	8	5						

De organisatie van carnaval in Kaatsheuvel wordt gedaan door een stichting, genaamd SOT. Kom je ook eens (kinder)carnaval vieren in ons mooie dorp? Je bent van harte welkom bij één van de activiteiten!

COLOFON

Organisatie

De Spreekwoordenroute Kaatsheuvel is ontwikkeld door Studio Spreekwoord in opdracht van Gemeente Loon op Zand en in samenwerking met RBT De Langstraat en de Bibliotheek Midden-Brabant.

- * studiospreekwoord.nl
- * bezoekdelangstraat.nl
- * bibliotheekmb.nl
- * loonopzand.nl

Concept, ontwerp & foto's:

© Studio Spreekwoord, januari 2024. 2^e druk: april 2024

Met dank aan

De spreekwoordenroute in Kaatsheuvel kon niet tot stand komen zonder medewerking van:

- * Sjors Sportief
- * Marja van Trier
- * Heemkundekring de Ketsheuvel
- * Carnavalsvereniging Stichting Optocht Turfstekerslaand (SOT)
- * Fotografie omslag: Jules van Iperen
- * Kleur- en speurplaat: Sandra Mesman

ANTWOODEN CHECKEN?

Wil je de code en/of de antwoorden van de opdrachten checken? Scan de QR-code of ga naar studiospreekwoord.nl/kaatsheuvel.